



№ 2 (259)  
Студзень 2009 года



# Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

## У нумары:

-  **Памяць: сведчаць відавочцы трагедыі –** стар. 2
-  **Наша гісторыя: асветнік і дыпламат –** стар. 4
-  **Повязі: паяднаныя беларусы і ўдмурты –** стар. 6

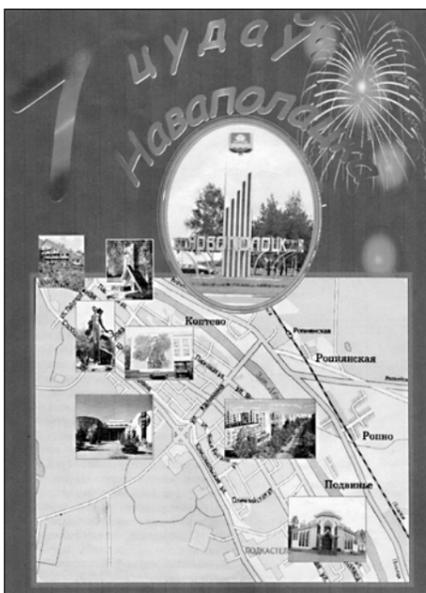


Крэва ў чаканні Хрышчэння

Фота Святланы ПРАКОФ'ЕВАЙ

## Знакавыя месцы маладога горада

**Малады, прыгожы, прасторны, сучасны, зялёны... Так можна ахарактарызаваць адметнасць нашага горада і выклікаць гонар навапалачан і цікавасць у прыезджых.**



Выгляд Наваполацка сфармавала не толькі сучасная забудова, але і ўдалая «пасадка» на беразе Заходняй Дзвіны, ашчаднае стаўленне да навакольнай прыроды, удумлівая праца мастакоў. Тое, што горад пабудаваны з «чыстага ліста» рукамі маладых энтузіястаў новабудулі, наклала свой адбітак на аблічча горада. Гэта ўвасобілася ў агульным размаху будаўніцтва, адкрытасці і яснасці планіровачнай структуры, у запоўненасці твораў манументальна-дэкаратыўнага мастацтва. Горад кампактны, добра ўпісаны ў прыродны ландшафт, мае разнастайную канфігурацыю. За планіроўку і забудову горада Наваполацка аўтарскаму калектыву на чале з Ю.В. Шпітам была прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР 1984 года.

Асабліваць Наваполацка яшчэ і ў тым, што ён паўстаў паблізу старажытнага Полацка і арганічна звязаны з ім. Паўстаў як увасабленне легенды пра падземны лэх, які быццам звязвае Полацк з чудаўным белым горадам, ключы ад якога знойдуць людзі працавітыя, з чыстым сэрцам. Як рэальнае ўвасабленне гэтай легенды ўзнік наш горад. За такі кароткі тэрмін стаў адным з буйнейшых прамысловых культурных і навукова-адукацыйных цэнтраў краіны, са сваімі чудамі. Можна, таму ў бібліятэцы імя Якуба Коласа быў задуманы праект «7 чудаў Наваполацка... на думку

навапалачан». Акцыя працягвалася амаль тры месяцы. Было праведзена больш за тысячу апытанняў, у выніку якіх былі вызначаны «пераможцы» і складзены буклет пад адпаведнай назвай. Знакавымі аб'ектамі Наваполацка, на думку гараджан, з'яўляюцца: **вуліца Маладзёжная, помнік Першай палатцы, Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт, Палац шлюбу, будынак прафілакторыя завода БВК «Родник», скульптура Льва Аганова «Сіняя птушка», мазаікі, роспіс, пано – манументальна-дэкаратыўнае мастацтва горада.**

Пра гэтыя аб'екты і расказвае падрабязна буклет з шматлікімі здымкамі, а таксама электронная прэзентацыя. Камп'ютэрную вёрстку і мастацкае афармленне гэтага выдання зрабіла мастак-афармляльнік Наваполацкай ЦБС Мілана Сотнікава.

(Заканчэнне на стар. 5)

## Крэўскія калядкі: жывая традыцыя таварыства «Этна»

*Коляда...  
Бэгла колядко пэшком-пэшком.  
Гэй, коляда!  
Коляда...  
Нэсла пірожкі мэхком-мэхком.  
Гэй, коляда!*

**26** снежня ўжо мінулага 2008 года па вуліцах мястэчка Крэва «разносілі» калядныя песні і прымаўкі, а таксама калядны настрой сябры гісторыка-краязнаўчага таварыства «Этна» пры Беларускам дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў.

*Мы людзі не простыя,  
Ідзем з далёкага краю,  
З-пад самага раю.*

Ішлі і праўда здалёк, з намі каза і мядзведзь, дзяўчаты ў спадніцах доўгіх, хустках каляровых ды з галасамі звонкімі, а шлях нам калядная зорка асвятляла, часам разам з фотаапаратамі. Рыхтаваліся мы да святкавання загадзя, з лістапада што тыдзень збіраліся на сядзібе таварыства вучыць калядныя песні, каб гаспадарам паслухаць прыемна было і нам каб рэпертуар разнастайны мець.

Сутнасць «этнаўскага» калядавання не ў рэканструкцыі і дэманстрацыі старога абраду, а ў жывым святкаванні свята Божага Нараджэння і хуткага надыходу Новага года. Таму мы не пісалі дакладны сцэнарый і не пагарджалі флікерамі, фотаапаратамі і цэплымі кітайскімі курткімі, якія відавочна не з'яўляюцца элементамі традыцыйнай культуры. Мы не паказвалі абрад, а святкавалі, і разам з тым імкнуліся захаваць у святкаванні ягоныя істотныя рысы, якія дайшлі да нас ад дзядуляў і бабуляў: знешнія – у традыцыйным парадку свята, унутры – у настроі і спевах.

**Т**радыцыйна ў кожнай хаце мы спявалі прывітальную песню, «гокалі» на козачку, каб яна гаспадарам на добры ўраджай паскакала ды гучна ўпала, і прасілі гаспадароў козаньку салама, піражкам ды іншымі пачастункамі ажывіць. Пасля спявалі гучную звонкую «Будзь ваша здароў, як рыжак бароў» гаспадарам на добрае здароўечка і паспяховы год.

*Будзь ваша здароў,  
Як рыжак бароў.  
Май торбу грошай,  
Жыві ў раскошы.  
Май усяго даволі,  
А бяды ніколі.  
Гэй, каляда, калядзіца!*

Шчыра спадзяемся, што нашыя словы і пажаданні спраўдзяцца крэўскім гаспадарам і нам на радасць. У той дзень мы павіншавалі і крэўскіх каталікоў, і праваслаўных, ксяндза і гаспа-

дароў прадуктовай крамы. Мы дужа ўдзячныя за ўсмішкі, шчырасць і гасціннасць усім, хто нас прымаў.

Мы ішлі па марозных крэўскіх вуліцах, часам праз ручай, па снезе, спявалі пра красную Манечку, калядзіцу і добрае лета, пускалі нашу радасць у свет і, спадзяюся, прыносілі яе ў хаты. Свята атрымалася не тэатралізаванае, а жывое і сапраўднае, бо прыносіла радасць, і цёлы вечар быў светлы.

**Т**аварыства «Этна» з радасцю падзеліцца ўражанымі і матэрыяламі (тэкстамі, запісамі песень) з цікаўнымі. Заходзьце, калі ласка, на наш сайт [etnachka.eu](http://etnachka.eu) і прыходзьце ў госці на гарбату і калядны пачастунак, пагутарым і паспяваем разам!

Марына КАЛІНОЎСКАЯ





### Наша віншаванне

Народнаму мастаку Беларусі  
Васілю Пятровічу ШАРАНГОВІЧУ

Віншум сябра Беларускага фонду культуры з дня яго заснавання, аўтара ілюстрацый выданняў БФК, прывечаных юбілеям Адама Міцкевіча і Якуба Коласа, народнага мастака, дырэктара Музея сучаснага выяўленчага мастацтва Беларусі Васіля Пятровіча Шаранговіча з 70-годдзем.

Шчыра зычым яму быць надалей моцным здароўем, духам і ўпэўненна трымаць у руках пэндзаль мастака і рулявое кола дырэктара музея.

Жадаем Вам, Васіль Пятровіч, новых поспехаў у справе нацыянальнага адраджэння Беларусі.

Выканкам Беларускага фонду культуры  
Рэдкалегія «Краязнаўчай газеты»

## За духоўнае адраджэнне

Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Аб прысуджэнні спецыяльных прэмій Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва 2008 года» за значныя вынікі ў творчай, культурна-асветніцкай, навуковай, педагагічнай дзейнасці, якія атрымалі шырокае грамадскае прызнанне, прысуджаны прэміі дзеячам культуры і мастацтва 2008 года ў наступных намінацыях:

#### Музычнае мастацтва

**Мдзівані Андрэю Юр'евічу**, прафесару кафедры кампазіцыі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, заслужанаму дзеячу мастацтваў Рэспублікі Беларусь, – за значны асабісты ўклад у развіццё беларускага музычнага мастацтва і стварэнне оперы-прытчы «Маленькі прынец»;

#### Тэатральнае мастацтва

**Аўсяннікаву Генадзю Сцяпанавічу**, вядучаму майстру сцэны Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, народнаму артысту СССР, – за яркія сцэнічныя вобразы ў спектаклях тэатральнага сезона 2007/2008 года;

#### Мастацкая літаратура

**Шніпу Віктару Анатольевічу**, галоўнаму рэдактару выдавецтва «Мастацкая літаратура», – за выдатныя творчыя дасягненні,

стварэнне кнігі паэзіі і прозы «Страла кахання, любові крыж»;

#### Народная творчасць

**Іванаўскай школе бандарства** – за значны ўклад у зберажэнне і папулярнацыю старадаўніх народных рамёстваў;

**Харкевічу Аляксандру Антонавічу**, майстру дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва (в. Ваўканосава Круглянскага раёна Магілёўскай вобласці), – за стварэнне самабытных мастацкіх твораў, актыўны ўдзел у выстаўках, конкурсах і фестывалях;

**Харэаграфічнае мастацтва**

**Гайко Вользе Уладзіміраўне**, артыстцы балета, вядучаму майстру сцэны Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі, заслужанай артыстцы Рэспублікі Беларусь, – за яркія сцэнічныя вобразы, створаныя ў спектаклях тэатральнага сезона 2007/2008 года;

**крытыка і мастацтвазнаўства**

**Шаранговіч Наталлі Васільеўне**, рэдактару аддзела выяўленчага мастацтва РВУ «Культура і мастацтва», – за значны асабісты ўклад у даследаванні і папулярнацыю сучаснага беларускага выяўленчага мастацтва;

#### Музейная справа

**калектыву Веткаўскага му-**

**зея народнай творчасці** – за плённую працу па захаванні і прапагандзе гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі;

#### Бібліятэчная справа

**калектыву Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я.Ф. Карскага** – за значны ўклад у патрыятычнае выхаванне і арганізацыю бібліятэчнага абслугоўвання насельніцтва;

**аматарская мастацкая творчасць**

**заслужанаму аматарскаму калектыву Беларусі студыі сучаснага бальнага танца «Мара» УП «Культсервіс» Мінскага трактарнага завода** – за выдатныя творчыя дасягненні і значны ўклад у эстэтычнае выхаванне моладзі;

**народнаму фальклорнаму калектыву «Гасцінец» Ракаўскага Цэнтра культуры і вольнага часу** – за значную працу па вывучэнні, захаванні і прапагандзе песеннай спадчыны, звычайяў і традыцый беларусаў;

**выхаванне творчай моладзі**

**Дзяржынскай дзіцячай школе мастацтваў** – за плённую культурна-асветніцкую і педагагічную дзейнасць, падрыхтоўку лаўрэатаў міжнародных фестываляў і конкурсаў.

сабак з выкрыкамі «Русь – банда!» загналі ў хлявы. І пачалося...

Нас групамі па 15–20 чалавек пачалі выводзіць з хлявоў і заганялі назад у хаты, якія тут жа падпальвалі. Тых, хто хацеў выскачыць з пільмы, знішчалі кулямётным агнём. Я з іншымі заставалася яшчэ ў хляве, калі над намі загарэлася саламяная страхы. У нас паляцелі гранаты. Ад разрыву адной з іх я ўпала. Што было далей – не помню. Напэўна, мне нейкім чынам удалося выплаўці з хлява, бо, калі я прыйшла ў сябе, то ляжала ўжо на снезе. Уся спіна была абпаленая, асабліва моцна агонь пашкодзіла правую нагу. Але цярапела, баялася, што ўбачаць немцы, якія яшчэ з сабакамі хадзілі вакол і дабівалі жывых. Адзін сабака нават падшыў да маёй галавы, але, на маё шчасце, не звярнуў на мяне ўвагі.

Толькі калі сцягнула, асмелілася я падняцца на ногі. Вялікі страх зноў ахапіў мяне, навокал не было ні адной жывой душы. Здавалася, што на гэтым свеце жывою засталася я адна. Хацелася ўбачыць хаця б нейкую жывую птушку, каб спытацца, куды мне ісці. Так я тапталася на снезе цэлую ноч, пакуль пад раніцу не заўважыла наперадзе паміж дрэвамі нечыя постаці. Падумала, што гэта немцы. Вырашыла, няхай страляюць лепш у спіну, і адварнулася. На шчасце, гэта былі мой стрыечны брат Хвядос і сусед Тарас, якія вельмі здзівіліся, убачыўшы мяне жывую.

Пазней высветлілася, што ў гэты страшны дзень загінулі восем чалавек з маёй радні, у тым ліку маці, сёстры, пляменнікі. Сама ж я ледзьве выжыла ад атрыманых апёкаў, у маім целе ўжо кішэлі чэрві. Выратавала народная медыцына, прычымкі з маіх малых дзяцей. І сёння мая зямлячка Хвядора Ісаенка, якая разам са мною перажыла ўсе гэтыя жахі, як убачыць мяне, дык не верыць, што я жывая».

На жаль, сёння ў Кароткавічах не засталася ўжо ні аднаго са сведкаў тых трагічных падзей студзеня 1944 года. У 2007 годзе пайшла з жыцця апошняй з іх ліку Антаніна Нічыпараўна Навуменка. Ёй было 85 гадоў.

Матэрыял падрыхтаваў Мікалай ШУКАНАЎ,  
супрацоўнік жлобінскай райгазеты  
«Новы дзень», краязнаўца

## Трагедыя вёскі Ала

65 гадоў таму, 14 студзеня 1944 года, нямецка-фашысцкімі карнікамі і іх прыслужнікамі разам з жыхарамі была спалена вёска Ала (цяперашні Светлагорскі раён). У агні і ад нямецкіх куляў загінула звыш 1 750 чалавек. Сярод ахвяраў было нямаля жыхароў цяперашняга Кароткавіцкага сельсавета Жлобінскага раёна.

У той дзень жывымі засталіся ўсяго некалькі чалавек. У іх ліку была і жыхарка вёскі Кароткавічы Антаніна Нічыпараўна Навуменка. Аўтарам гэтых радкоў у 1994 годзе былі запісаны яе ўспаміны, якія мы і прапануем вашай увазе.

«У кастрычніку 1943 года, – успамінае Антаніна Нічыпараўна, – у сувязі з набліжэннем да нашых мясцін фронту немцы загадалі ўсім жыхарам нашай вёскі пакінуць яе. Усе мы, а таксама жыхары суседніх вёсак, былі вымушаны размясціцца прама ў лесе, у зямлянках. Да нас прыбілася нямаля і партызан, якія з-за вялікага наплыву варажых войскаў і паліцаў аб нейкіх баявых акцыях цяпер і думаць не маглі і вымушаны былі проста змяшчацца з мірным насельніцтвам.

Тут, у лесе, у голадзе і холадзе і ў пастаянным страху мы прасядзелі амаль да самых Каляд. Немцы адступалі. Разам з імі ў бок Бабруйска вырашыла адыходзіць і значная частка мірнага насельніцтва, што, урэшце, і выратавала іх. Але нямаля нас засталася чакаць Чырвоную Армію на месцы. Ды толькі адседзецца нам не ўдалося. Усіх нас немцы пагналі ў вёску Ала, куды ўжо сагналі жыхароў многіх іншых вёсак.

Спачатку карнікі адабралі сярод нас здаровых мужчын (каля 50 чалавек) і каля вёскі Іскра з кулямётаў расстралілі, папярэдне прымусіўшы іх выкапаць для сябе яму. А праз некалькі дзён дайшла чарга і да нас. Было гэта на стары новы год – 14 студзеня 1944 года. Каля сямі гадзін раніцы ў вёску ўварваліся немцы і паліцаі. Яны пачалі выганяць усіх з хат, каго ў чым засталі. Некаторыя былі нават босыя (а мороз у той дзень быў моцны). Потым усіх нас пры дапамозе вялікіх і злых

### Нам пра нас

## Крыніца ведаў і любові



Для таго, хто любіць родны край і хоча як мага больш пра яго даведацца, «Краязнаўчая газета» – неацэнная крыніца. Дзіва, як у такім сціплым фармаце змяшчаецца столькі цікавага, падчас унікальнага матэрыялу. Напэўна, з гадавой падшыўкі «СБ» не набярэцца столькі каштоўных звестак, навукова вывераных і шматпланавых, праз якія паўстае непаўторны і глыбокі вобраз маці-Беларусі, як з двух-трох нумароў «КГ».

Мы можам ганарыцца, што ў нашай краіне столькі ўлюбёных у свой край даследчыкаў, навукоўцаў і аматараў, якія скрупулёзна і дэталёва вывучаюць родную старонку, спадчыну продкаў.

Шмат якія публікацыі выклікаюць жаданне адгукнуцца на іх ці глыбей заняцца тымі справамі, пра якія апавядаюць іх аўтары. Чытаеш пра Ясельду – і хочаш распавесці пра таямніцы сваёй Свольны ці Сар'янкі; аповед пра курганне альбо пра старадаўнія роды Наднямонна ды Палесса кліча да пошуку звестак пра гаспадароў былых маёнткаў у нашым Прыдзвінні. А нядаўні матэрыял Сяргея Панізьніка «Айчыны нашай крэўныя імёны» прачытаў з захапленнем. Простая, здавалася б, тэма – «Найменні людзей хутара Бабышкі і наваколля ў Мёрскім раёне Віцебскай вобласці» – прыўздымае такія пласты з гісторыі і побыту тамтэйшага люду, высвечваецца хаця й кароткімі, але такімі працудымі лірычнымі прызнаннямі ў любові да свайго радзіннага кута, што некалькі калонак-дыямантаў тэксту маглі б стаць грунтам для шырокамаштабнага эпічнага літаратурнага твору або захапляльнага і праўдзівага серыялу пра нашу мінуўшчыну, якіх нам так не хапае.

Застаецца спадзявацца, што, набіўшы аскаміну на спахы-ванні штампаваных «шэдэўраў» маскультуры, грамадства ўрэшце запатрабуе сапраўднага мастацтва, і тады архівы «Краязнаўчай газеты» стануць для іх багатай крыніцай думак і натхнення.

Антон БУБАЛА, краязнаўца,  
г. Верхнядзвінск

### З бібліятэкі «КГ»

## «Перуновага племені дзеці»

Адзін з кіраўнікоў Грамадскага аб'яднання «Беларусі фонд культуры» пісьменнік Анатоль Бутэвіч зрабіў выдатны падарунак як навучэнцам, так і нам, дарослым. Напярэдадні Новага 2009 года выйшла з друку яго шостае кніга з серыі «Сем цудаў Беларусі» пад назваю «Перуновага племені дзеці».

Для гісторыі чалавецтва 2000 гадоў хрысціянства – невялікі адрэзак часу. Нашы дахрысціянскія прашчурны сотні тысяч гадоў неслі ў сабе веру ў многія сілы навакольнай прыроды, адводзячы ёй шматлікія ролі: бога-творцы, бога-любцы, бога-багацея, бога-вяселюна, бога-прыгажуня, бога-рупліўца. Таму і даў сваім багам народ адпаведныя найменні: Пярун, Род, Сварог, Жыцень, Купала, Зюзя, Жыжа,

Ляля. Пра іх – даўніх міфічных герояў нашых продкаў складзена творчымі ўсілкамі Анатоля Бутэвіча кніга «Перуновага племені дзеці». Аўтар у прадмове кажа, што гэтыя «міфічныя героі нібыта клічуць зазірнуць за намітку гісторыі, за яе небажыцтва, каб даведацца: а што ж было там і тады, дзе і калі не было нас, сённяшніх, як і дзеля чаго жылі далёкія продкі?» Сапраўды, хочацца зазірнуць, бо кроў нашых прашчурцаў, якія верылі Сварогу, Жыцню, Лялі цячэ і ў нашых жылах, перадаючы і нам праз стагоддзі веру ў моц, вечнасць і прыгажосць прыроды, кашчінкамі якой з'яўляемся ўсе мы – людзі.

Пісьменнік даў нам магчымасць зазірнуць у далёкае дагістарычнае жыццё і зразумець повязь зямных часу і прасторы, прыроды з культурай і народным мастацтвам.

Папярэднія кнігі Анатоля Іванавіча гэтай серыі, заснаванай у 1999 годзе, «У гасцах у вечнасці», «Званы Нямігі», «За наміткай гісторыі», «Адвечныя покліч Радзімы», «Славутыя родам сваім» даўно сталі рэдкай з'явай на паліцах кнігарняў. Многія чытачы (асабліва дзеці) засталіся тым не задаволеныя, бо наклад іх не перавышаў 1 000 асобнікаў. Цудоўна аформленая вядомым мастаком Паўлам Татарнікавым сёмай кніга серыі, безумоўна, прыцягне ўвагу чытача і таксама хутка стане кніжным рарытэтам.

Уладзімір ГІЛЕП





# Некаторыя асаблівасці тапанімікі Верхняга Панямоння

## Да этымалогіі тэрміна «літва»

(Заканчэнне.  
Пачатак у № 1)

Можна меркаваць, што ў славянскіх княствах такія прафесійныя ваяры атрымалі назву літва (*lit-* + праславянскі суфікс *-tv-* са зборным значэннем; параўнайце: беларускія *дзятва, спадарства, казацтва*; польскія *dziatwa, racstwo*; расійскія *братва, паства*). І калі пад націскам саксаў славяне пачалі сыходзіць з Мекленбургіі, разам з імі пайшлі ваяры-літва. У Верхнім Панямонні, як і ў іншых згаданых вышэй краінах, яны заснавалі паселішчы, якія сталі называцца Літва. На карысць такой гіпотэзы сведчыць, прыкладам, прозвішча Трысцень, якое маюць жыхары вёскі Літва, а таксама некаторых суседніх з ёю паселішчаў Ляхавіцкага раёна. Гэтае ж слова М. Яжова адшукала ў зборніку старажытных дакументаў Мекленбургіі: Trizsen, 1264 г. акруга Шверын, а таксама ў дакуменце 1232 г., дзе слова «Трысцень» азначае імя або прозвішча ўладальніка луга з-пад г. Варнаў: Trezstini lug (Трысценеў луг).

Сацыяльная сутнасць літвы не змянілася, калі яна асела ў Панямонні ды служыла Наваградскаму княству, як зазначыў Мацей Стрыйкоўскі, засноўваючы, верагодна, сваё меркаванне на паведамленні складзенага паміж 1214 і 1219 гг. «Летописца Переяславля-Суздальскаго»: «литва, испрѣва исконнии данници и конокрѣмци». Менавіта ваярамі падаюць літву (літву, а не літоўцаў!) рускія летапісы. Ваярамі, «служылымі людзьмі» засталася літва ў больш далёкім краі, куды трапіла, верагодна, палоннымі маскоўскага войска, а, магчыма, наёмнікамі, якія за грошы пайшлі заваёўваць сібірскія землі.

Расійскі навуковец Г.Ф. Мілер падаў у сваёй «Истории Сибири», напісанай у 1750–1752 гг., шмат сабраных у Табольскім архіве дакументаў. Напрыклад, у грамаце ваяводам Гадунову і Зюзіну ад 5 красавіка 1614 г. паведамляецца пра высланне грошай: «...416-ть рублев с тарскими служылымі людзьмі: головою татарскою с Богданом Петровым, да с литвою с Давытковым Микифором да с Микиткою Оксеновым...». Цягам часу наёмнікаў паменшала. І ў грамаце цюменскага ваяводы ад 12 траўня 1636 г. чытаем: «...а на Тюмени де служылых людей литвы и казаков конных мало, только 100 человек...».

На этнічную прыналежнасць ваяроў-літвы апроч

згаданых у пададзенай грамаце славянскіх, беларускіх імёнаў і прозвішчаў паказвае і мова. Гэтым пытаннем, дарэчы, цікавіліся перш за ўсё святары, якія павінны былі прапаведаваць Евангелле на зразумелай народу мове.

У Літве «мова народу славянская», – сцвярджаў італьянскі гуманіст Эней Сільвій Пікалініні (у 1458–1464 гг. папа Пій II) у сваім творы «Апісанне Азіі і Еўропы ды іх народаў», выпытаўшы гэта ў Гераніма Пражскага, духоўніка Ягайлы. Пазней падобнае сказаў сакратар вялікага князя ВКЛ Аляксандра Ягелончыка, біскуп Эразм Цёлак-Вітэліус на аўдыенцыі ў папы Аляксандра VI у сакавіку 1501 г.

Тапонім «Лотва» таксама не можна падаваць за этна-тапонім. Па-першае, у Мекленбургіі выяўлена паселішча Lothen, паходжанне назвы якога М. Яжова лічыць цыяннай. Можна лічыць верагодным паходжанне Lothen ад слова *лот*, якое выводзіцца з лацінскага *lotus* (доля, частка). Лот – гэта адзінка вагі, якая ўжывалася ў Заходняй Еўропе да ўводу там метрычнай сістэмы. Прыклады пераносу назвы грошай на прозвішчы падае польскі гісторык Р. Керсноўскі. І на Беларусі вядома прозвішча Пенязь, а таксама цэлыя групы насельніцтва, чыншавікоў, якія называліся кунічнікамі – ад назвы грашовай адзінкі «куна».

Назву «Лотва» нельга выводзіць з этноніма, бо такога племені не было. Напрыклад, Нестар у пераліку народаў, якія жывуць у Падзвінні ды пляцяць даніну Русі (а паводле А.М. Насонава – Полацку), называе ліваў (либь), куршаў (корсь), земгалаў (зимигола), латгалаў (летьгола), але не падае лотвы. Не згадваецца лотва і ў «Хроніцы Лівоніі» Генрыхса Латвійскага, якому вядома «лэты або лэцігалы (лэтыгалы)», ды селы, «даннікі караля», г.зн. кукейноскага князя Вячкі (а ён пасланец Полацкага княства. – *Рэд.*). Паўторам і меркаванне сучаснага латышскага гісторыка Т.Я. Зейдса. Ён падае формы назваў даўніх латышоў – «этнічнага аб'яднання, якое Наўгародскія летапісы абазначаюць як Лотыгола, лацінскія – Letti seu Lettigalli, а хронікі, складзеныя на нямецкай мове, – Letten». Назвы лотыгола і лотва, відаць, нельга атаясамліваць, бо ў нас вядома тапонімы Лотыголь ад летапіснай «лотыгола», якая жыла на поўначы сучаснай Беларусі. Назва ж Lothavia з'яўляецца ў аўтараў XVII ст. як агульная назва Латвіі ды «падзяляецца на зямлю ліваў, уласна Латвію (Lot-

haviam veram), Курляндую і Земгалію. З гэтага Lothaviam быццам можна вывесці «Лотва» – так паліякі называюць цяпер Латвію. Але ж у той час ужо была шырока вядомая польская назва Латвіі – Інфлянты. Прыкладам, у летапісе Рачынскага, створанага, як мяркуюць, у другой палове XVII ст., чытаем: «прышлі немцы з-за мора до тое ж землі Латыголское, и тую землю засели, и панове тои латыголе zostали, и назвались Инфлянты». Тут няма і згадкі пра «лотву». Як бачым, ідэнтыфікацыя тапоніма Лотва з сучаснай польскай назвай Латвіі, а таксама з этнонімам Лотыгола ўяўляецца вельмі сумніўнай.

Што да назвы Яцьвязь, то слухным падаецца меркаванне Н.П. Авенарыуса пра яцьвягаў: яны «былі пераважна паляўнічымі ды бадзьягамі, а таму не пакінулі помнікаў археалёгіі». Да вызначэння сэнсу гэтага слова-тэрміна, верагодна, найбольш наблізіўся фінскі даследчык Ё. Койвулехта, які аналізаваў значэнні нямецкага дыялектнага дзеяслова *jaten* (палоць, вырываць), з чаго можа вынікаць, што яцьвягі былі ізгоямі.

Дарэчы, і вёска Туркі не мае нічога агульнага з цюркамі. Яе маглі заснаваць заходнеславянскія бежанцы з Мекленбургіі, дзе знаходзім некалькі падобных да згаданых вышэй тапонімаў, што, паводле меркавання М. Яжовай, паходзяць ад праславянскага *turkov*.

Як бачым, этымалогія згаданых тапонімаў не пацвярджае гіпотэзу пра «ўзаемапрапранікненне балтаў і русі». Але застаецца яшчэ таямніца паходжання паселішчаў Дайнякі, Куршынавічы, Жомадзь.

Варта згадаць, што князь Літвы Міндоўг, як вядома з летапісаў, часта хадзіў у ва-

енныя паходы ў Прыбалтыку на заклік тамтэйшых плямёнаў, якія змагаліся з крыжакамі. Разам з ім у Пашчар'е маглі прыйсці дружыны куршаў, жамойтаў. Ён прыводзіў палонных з Польшчы, з Мазоўша, з Валыні ды сяліў іх на вольных землях сваіх уладанняў. Пазней, калі Міндоўг стаў наваградскім князем, такім чынам ён забяспечваў працоўнай сілай уладанні свайго малодшага сына Рэпіха. Менавіта з імем гэтага Міндоўгавага сына можна звязваць назву маёнтка Рэпіхава, што знаходзіўся недалёка ад мястэчка Ліпск сучаснага Ляхавіцкага раёна.

Цяпер звернемся да разгляду паходжання тапоніма Рачканы. Вялецкае племя рачане згадваецца ў дакументах Брэнненскага (цяпер г. Брандэнбург) біскупства другой паловы X ст. Яны жылі ў вярхоўі ракі Гавела і пакінулі сваё імя ў тапонімах з каранем *рач-*. М. Яжова выявіла назвы Retze, Rethze, Riezani, Ritzani, якія ўзыходзяць да стараславянскага «рэчье» і назвы племені *гесаніе*. Існаванне ў Мекленбургіі колішніх рачанскіх паселішчаў пацвярджаецца сучаснымі нямецкімі тапонімамі: D. Retzow, D. Retschow, D. Ratzeburg. Верагодна, некалькі рачанскіх родаў прывандравалі ў наш край і асели па-над прытокам Шчары – рэчкай Свідроўкай, заснаваўшы вёску Рачканы. Такое меркаванне пацвярджаецца прозвішчамі рачканскіх жыхароў: Брэчка, Страмавус. Аднавяднікам першага могуць

*З пададзенага можна зрабіць выснову, што заходнеславянскія перасяленцы асели пераважна ў басейне Нёмана, заснаваўшы тут вёскі, якія назвалі ў гонар сваіх былых паселішчаў. Пра ўзнікненне ў Панямонні тапонімаў-этна-тапонімаў можна сказаць, што так была засведчана адметнасць паселішчаў русінаў, мазураў, лендзянаў-ляхаў, дайновы, куршаў, жамойтаў у дрыгавіцкім асяроддзі. Варта дадаць, што на абшары сучаснага Ляхавіцкага раёна да нядаўняга часу ўзвышаліся тры гарадзішчы, памяць пра якія захоўваецца ў назвах трох вёсак: Малое Гарадзішча, Вялікае Гарадзішча ды па-над рэчкай Свідроўкай Гарадзішча Ганчароўскага сельсавета. Гарадзішча каля апошняй вёскі даследаваў вядомы наш археолаг М. Чарняўскі. Не выключана, што там, або на адным з іншых, знаходзілася Варута – горад-сталіца Міндоўга.*

Здзіслаў СІЦЬКА

## Неакульты на Жлобіншчыне

*Рэлігійнае жыццё канца мінулага стагоддзя на Жлобіншчыне, як і ў цэлым па Беларусі, характарызуецца актыўна-візавым і шматлікімі неакультных суполак: хрысціянскіх, у асноўным з цэнтрамі ў ЗША, і ўсходняга паходжання (Індыя, Кітай, Японія). Частка гэтых аб'яднанняў свой статус засведчыла афіцыйна, іншыя да гэтага часу дзейнічаюць на пайлегальным становішчы ці пры поўнай канспірацыі. Агульная колькасць прыхільнікаў неакульты на Жлобіншчыне складае прыблізна некалькі соцень чалавек.*

Неакульты для Жлобіншчыны не з'яўляюцца нейкай навіной. Яшчэ ў 1906 годзе на з'ездзе місіянераў Магілёўскай праваслаўнай епархіі паведамлялася, што на той

час па ўсёй епархіі пражывала каля 500 «сектантов» («с малымі дзетымі»), у тым ліку «5–6 душ» у Скепнянскім прыходзе і адзін «штундист» – у Салонскім цяперашняга Жлобінскага раёна.

Напэўна, традыцыі тых «сектантов» і працягваюць сёння жлобінскія баптысты і пяцідзсятнікі (апошнія на пачатку XX стагоддзя адгалінаваліся з баптыстаў і вядомы зараз як хрысціяне веры евангельскай). Гэта самыя масавыя з нетрадыцыйных для Жлобіншчыны рэлігійных аб'яднанняў, якія нелегальна дзейнічалі тут яшчэ ў саветскі перыяд (пасля вайны). Таму неакульты іх можна назваць напалову, толькі на той падставе, што афіцыйны статус яны атрымалі ў 1990-я гады.

(Заканчэнне на стар. 7)



## Асветнік, дыпламат, міністр

Гэта – безумоўна, Яўхім Ігнацы Літавор Храптовіч, які нарадзіўся 280 гадоў таму ў маентку Ясянец Наваградскага павета і паходзіў з вядомага магнатскага (у XIX ст. графскі) роду Беларусі.

Гэты род вядомы ажно з XV ст. (калі ў дакументах засведчана толькі імя родапачынальніка Багдана, то ўжо яго сыны Ян Літавор, Марцін, Фёдар, якія дзейнічалі ў XVI ст., увайшлі ў гісторыю ВКЛ як яго значныя дзяржаўныя і ваенныя асобы; Марцін і Фёдар вызначыліся і тым, што былі рашучымі ўдзельнікамі мецяжу Глінскіх 1598 г., які быў накіраваны супраць уніі з Польшчай). Сялетні юбіляр папоўніў радавыя набыткі. І, бадай, найбольш у мірнай, стваральнай справе. Чалавек ён быў адукаваны: вучыўся ў Віленскай акадэміі. Паколькі змаладу праявіў сябе плённа ў многіх



Партрэт Я.І.А. Храптовіча (мастак Я.Дамель, копія партрэта Дж.Б.Грасі)

даручэннях, то паступова ўзвышаўся па службе: быў маршалкам Галоўнага Трыбунала ВКЛ (1765), дыпламатам у Вене і Парыжы. Браў удзел у дзейнасці Адукацый-

най камісіі Рэчы Паспалітай (першай у Еўропе ўстанове па кіраванні народнай асветай). Яна зацвердзіла агульныя для ўсіх школ статут, ажыццяўляла рэформы школ і вышэйшых навучальных устаноў у духу Асветніцтва, што спрыяла набыццю адукацыйнай спецыфічнага характару, яе значна большай цікавасці да прыродазнаўчых і фізіка-матэматычных навук. У беларускіх губернях, далучаных да Расійскай імперыі, школы Адука-



Герб роду Храптовічаў «Адравуж»

цыйнай камісіі існавалі да пачатку XIX ст., а пасля былі пераведзеныя на расійскую сістэму адукацыі.

Я. Храптовіч нямаючы часу аддаў дзяржаўнай службе на

самым высокім узроўні: з 1773 г. падканцлер, з 1791-га міністр замежных спраў, з 1793-га канцлер ВКЛ. Але знаходзіў час, імкненне і далей займацца навукова-культурна-асветнай дзейнасцю: быў заснавальнікам «Таварства сяброў навукі» (канец XVIII ст.). Пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай ён фактычна адышоў ад дзяржаўнай дзейнасці і палітыкі, у маентку Шчорсы сённяшняга Наваградскага раёна пабудаваў палацавы комплекс, заснаваў кнігазбор (пазней вядомы як бібліятэка Храптовіча), які існаваў да пачатку XX ст., уключаў кнігазбор бібліяфіла Ю. Залускага, рымскага кардынала І. Імперыяле. Тут было больш за 10 тысяч (па іншых звестках, каля 20 тысяч) экзэмпляраў кніг самай рознай тэматыкі, у тым ліку і па гісторыі Беларусі, Літвы і Польшчы, а таксама шмат копіяў з рукапісных дакументаў, сеймавыя і сеймікавыя канцылярскія за-

пісы, каралеўскія лісты і інш. У гэтай бібліятэцы пасля вяртання ў 1833 г. з сібірскайсылкі працаваў паэт і фалькларыст Я. Чачот, ён карыстаўся А. Міцкевіч, Ул. Сыракомля і іншыя пісьменнікі і вучоныя, у тым ліку і замежныя. У 1913-м бібліятэка была перададзена Кіеўскаму ўніверсітэту. На жаль, значная частка яе загінула ў час Першай сусветнай вайны. Як мяркуецца, цяпер у Цэнтральнай навуковай бібліятэцы АН Украіны захоўваецца 2005 яе асобнікаў.

Дабючы пра тутэйшыя люд і яго дзяцей, Я. Храптовіч аджыў у Вішневе (Валожынскі раён) 3-класнае вучылішча, заснаваў фабрыку і Вішнеўскі металургічны завод. У вольны час пісаў вершы, эканамічныя працы і радавод Храптовічаў, самым яркім прадстаўніком якога быў сам.

Падрыхтаваў  
Генрых ДАЛІДОВІЧ



Бібліятэка Храптовічаў у Шчорсах на гравюры XIX ст.

## «Лінгвістычнае краязнаўства Гродзеншчыны»

Пад такой назвай нядаўна выдадзена Гродзенскім універсітэтам імя Янкі Купалы кніга прафесара М.А. Даніловіча. Аўтар на працягу больш як дваццаці апошніх гадоў займаўся, разам са студэнтамі-філолагамі, даследаваннямі гаворак Гродзенскай вобласці. Ён ажыццявіў вялікую працу па збіранні, афармленні і сістэматызацыі дыялектных слоў і фразеалагізмаў. Свежы сабраны матэрыял, які адлюстроўвае сучасны стан гаворак, стаў добрай асновай тэарэтычнай і практычнай частак кнігі.

У ёй упершыню характарызуецца сутнасць, гісторыя, формы, напрамкі лінгвістычнага краязнаўства, дасягненні навуковага краязнаўства ў галіне лексікі, анамастыкі, фразеалогіі, фанетыкі, марфалогіі, сінтаксісу. У гэтых адносінах кнігу М.А. Даніловіча можна лічыць новым словам у краязнаўстве. Яна не мае аналагаў у нашай лінгвадыдактыцы і можа стаць добрым узорам пры напісанні падобных навучальных дапаможнікаў для студэнтаў і краязнаўцаў іншых рэгіёнаў Беларусі.

Праведзена аналітычнае апісанне развіцця беларускага лінгвакраязнаўства на працягу мінулага стагоддзя. Адзначана, дарэчы, што асабліва плённа яно развівалася ў 1920-я гады. А ўжо ў 1930-я «такія раздзелы краязнаўства, як гістарычнае, літаратурнае, фальклорнае, этнаграфічнае і падобныя, развіваліся нераўнамерна, у залежнасці ад таго, у якой ступені яны адпавядаюць афіцыйным

палітычным устаноўкам. Лінгвістычнае краязнаўства не прапагандавалася наогул: па сваёй сутнасці яно супярэчыла большавіцкім планам, паводле якіх беларускай і іншым нацыянальным мовам (акрамя рускай) было запланавана знікненне. Нават сам тэрмін «лінгвістычнае краязнаўства» ў тагачасных даведніках адшукваць немагчыма». Дададзім, што з запланаваных у сярэдзіне 1920-х гадоў амаль дзесяці абласных слоўнікаў пабачылі свет толькі два: «Віцебскі краёвы слоўнік» (1927) М. Каспяровіча і «Краёвы слоўнік Чэрвеньшчыны» (1929) М. Шатэрніка. Яшчэ адзін даведнік – «Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны», падрыхтаваны ў свой час І. Бялькевічам, быў выдадзены толькі ў 1971 годзе. Усе тры

складальнікаў былі рэпрэсаваныя, а праз шмат дзесяцігоддзяў іх пасмяротна рэабілітавалі. У кнізе М.А. Даніловіча паказана, што лінгвістычнае краязнаўства як адзін з раздзелаў агульнага краязнаўства падзяляецца на дзяржаўнае (навуковае), грамадскае (аматарскае) і школьнае. Большая частка кнігі адведзена навуковаму лінгвакраязнаўству. Тут даецца разгорнутае і ўсебаковае апісанне таго, як збіраць, афармляць і сістэматызаваць дыялектны матэрыял. Асвятляюцца пы-

танні структурна-тыпалагічнага вывучэння гаворак, тэарэтычнага вывучэння дыялектнай лексікі і фразеалогіі. Паслядоўна і поўна прааналізаваныя набыты лінгвакраязнаўства ў галіне вывучэння мовы Гродзеншчыны (дыялектныя слоўнікі, падборкі мясцовых слоў, артыкулы і г.д.), акрэслены асноўныя напрамкі. Разгледжаны такія аспекты, як вывучэнне лексікі, фразеалогіі, анамастыкі, структурных тыпаў гаворак, біяграфій і навуковай спадчыны лінгвістаў Гродзеншчыны (С. Рысінскага, Я. Карскага, М. Федароўскага, Т. Сцяшковіч, П. Сцяцко і інш.).

Аўтар пераканаўча ўдакладняе раней выпрацаваную ў дыялекталогіі класіфікацыю беларускіх гаворак, вылучае асобны тып рэгіянальных асаблівасцей у сістэме дыялектнай мовы, паказвае функцыянаванне рысаў паўднёва-заходняга дыялекту, гродзенска-баранавіцкіх гаворак, заходняй і паўночна-заходняй зон на тэрыторыі Гродзеншчыны. Выяўленыя вельмі многія моўныя з'явы мясцовых гаворак, пра што ніхто з ранейшых даследчыкаў не пісаў ні слова.

Думаецца, што да гэтай кнігі будуць звяртацца не толькі навукоўцы, аспіранты, выкладчыкі, але і настаўнікі-мовазнаўцы сярэдніх школ, бо тут грунтоўна выкладзена метадыка арганізацыі краязнаўчай працы ў школе, даюцца прадуманыя і апрабаваныя на ўласным досведзе аўтара рэкамендацыі, як выкладаць беларускую мову ва ўмовах мясцо-

вага дыялекту. Адзін з раздзелаў кнігі называецца «Школьнае лінгвістычнае краязнаўства». Тут размова ідзе пра перспектывы дыялекталагічнай працы ў школе, пра метадыку збірання дыялектнага матэрыялу на факультывах і ў пазакласнай працы па мове. Асобна гаворыцца пра збіранне лексікі, фразеалогіі, тапанімікі, пра спосабы і тэхніку фіксацыі дыялектных фактаў. Падкрэсліваецца, што настаўніку і вучням трэба добра ўсвядоміць, «што збіраць, як збіраць, як аформіць сабраннае, дзе будзе выкарыстана і якую карысць прынесе дыялекталагічная калекцыя».

Слушна зазначаецца, што вывучэнне дыялектнай мовы не перашкаджае, а, наадварот, дапамагае лепш засвоіць літаратурную мову. Звяртаючы ўвагу на фанетычныя, граматычныя і слоўнікавыя адметнасці мясцовай гаворкі, вучні ўсвядомлена супрацьпастаўляюць іх літаратурным адпаведнікам, што «садзейнічае палыбленаму разуменню літаратурнай нормы, павышэнню культуры маўлення, выпрацоўцы трывалых арфаграфічных навыкаў». Вучні пераконваюцца, што мясцовая гаворка – гэта не скажонка, сапсаваная, іншага гатунку мова, а нармальнае, людскае маўленне, створанае народам на працягу многіх стагоддзяў.

У кнізе адзначаецца, што ў многіх краінах з разуменнем і ўвагай ставяцца да сваёй дыялектнай мовы; напрыклад, у Германіі і Японіі яе берагуць і вывучаюць у школе ў якасці асобнага прадмета. І ў нас на пачатку 1990-х гадоў шырока абмяркоўвалася пытанне пра выкладанне беларускай дыялекталогіі ў сярэдняй школе. Але гэта ідэя, вартая ажыццяўлення, так і засталася нерэалізаванай.

Як бачым, у кнізе М.А. Даніловіча, якая мае не толькі навучальную, але і відэаочную навуковую каштоўнасць, паказана, што лінгвакраязнаўства – істотны састаўны кампанент агульнага краязнаўства.

Іван ЛЕПЕШАЎ,  
доктар філалагічных навук





# Знакавыя месцы маладога горада

**(Заканчэнне.  
Пачатак на стар. 1)**

## Вуліца Маладзёжная

Галоўная магістраль горада, якая працягнулася на 7 кіламетраў з усходу на захад уздоўж Заходняй Дзвіны. Самая прыгожая, самая значная транспартная артэрыя горада ў многім фармуе яго архітэктурнае аблічча: самыя высокія дамы, самыя арыгінальныя будынкі, плошчы, гандлёвыя цэнтры, месцы правядзення вольнага часу. Некранутыя ўчасткі лесу і насаджаныя людзьмі невялікія гаі ўпрыгожваюць яе. Дрэвы разрасліся, і зараз вуліца цалкам адпавядае сваёй першапачатковай назве «Зялёная».

Любоў навапалачан да гэтай вуліцы выявілася ў вершах, песнях. Лявон Баршчэўскі, паэт і перакладчык родам з Наваполацка, прысвяціў ёй шчыры верш:

*Я па вуліцах шмат  
пахадзіў гарадскіх –  
Нават  
назва  
ці ў памяці  
кожная?  
Ды адна  
не растане  
ў згадках маіх:  
Наваполацкая  
Маладзёжная.*

Паэтычныя, добрыя творы прысвяцілі вуліцы Маладзёжнай паэты Наталля Літвінава, Ніна Дзянісава, Навум Гальпяровіч, кампазітар Феакціст Фядотаў.

Навапалачане ж называюць яе «вуліцай без канца». Менавіта пад такой назвай у 1972 годзе выйшаў на экраны мастацкі фільм пра наш горад «Вуліца без канца».

## Помнік Першай палатцы

7 чэрвеня 1958 года ля вёскі Слабада быў убіты калок першай палаткі будаўнікоў будучага горада. У чэрвені 1968 года на месцы першай палаткі быў устаноўлены абеліск. Помнік уяўляў сабой камень з надпісам пра гэты факт.

Да 15-годдзя заснавання горада быў адкрыты помнік Першай палатцы. Аўтарамі гэтага комплексу былі А.Г. Кроткаў, В.М. Лук'янаў і архітэктар М.М. Шляймівіч.

Першапачатковы варыянт помніка ўяўляў сабой стэлу з урэзанай у яе выявай палаткі і дугападобную сцяну з надпісам «Першым будаўнікам нафтахімічнага комплексу і горада прысвячаецца. Слава будаўнікам камунізму».

Да 45-годдзя горада мемарыяльны комплекс быў рэканструяваны. Ён уяўляў сабою гарэльеф з надпісам «Слава будаўнікам Наваполацка», мемарыяльнымі дошкамі лепшым будаўнікам і памятным знакам ў выглядзе мармуровай стэлы, на якой выгравіраваны год пачатку будаўніцтва Наваполацка (1958) і стылізаваны знак нацягнутай палаткі.

Выгляд помніка змяніўся да святкавання 50-гадовага юбілею горада. Мемарыяльны комплекс быў дапоўнены скульптурнай групай: два хлопцы і дзяўчына ў поўны рост – будаўнікі. Справа і злева выявы горада і нафтахімічнага комплексу.

## Полацкі дзяржаўны універсітэт

Цудам універсітэт названы таму, што ўвасабляе сучасны этап вышэйшай адукацыі на Полацкай зямлі і мае характэрную асаблівасць: размешчаны ў двух гарадах. Усім падабаецца новы будынак сацыяльна-інфармацыйнага цэнтру ў Наваполацку і старадаўні корпус былога езуіцкага калегіума, дзе размешчаны гісторыка-філалагічны факультэт ПДУ.

У 2008 годзе універсітэт адсвяткаваў 40-годдзе (з улікам пачатку дзейнасці папярэдняй установы). ПДУ сёння – універсітэт еўрапейскага тыпу. Больш чым 8 тысяч студэнтаў навучаюцца на 10 факультэтах. Ва ўніверсітэце працуюць 19 прафесараў, дактароў навук, 145 дацэнтаў, кандыдатаў навук, ажыццяўляецца набор па 38 спецыяльнасцях агульнаадукацыйнага і гуманітарнага профіляў.

Да юбілею была выдадзена цудоўная аб'ёмная кніга «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт: вытокі, гісторыя станаўлення і дзейнасць (да 40-годдзя заснавання)». У гэтай кнізе гісторыя ПДУ прадстаўлена ў шырокай рэтрэспектыве часу – з моманту заснавання папярэдняга ПДУ – езуіцкага калегіума (акадэміі; 1581–1820). Кніга ўтрымлівае



Горад – малодшы брат сівога Полацка



Скульптуры і пано тут розныя...

## Палац шлюбу

У 2006 годзе быў урачыста адкрыты Палац шлюбу. Дызайн-праект распрацавала і ажыццявіла наваполацкая фірма «Мастак-сервіс». Інтэр'еры Палаца ўражваюць раскошай формай і вобразаў.

## Манументальна- дэкаратыўнае афармленне горада

Цудам названы манументальна-дэкаратыўныя творы, якія ў вялікай колькасці напоўнілі горад у 1970–1980-х гадах, эмацыянальна і пластычна яго ўзбагацілі, гарманізавалі, надалі індывідуальнасць.

Манументальна-дэкаратыўныя мазаікі жылых будынкаў (аўтары В. Мартынчык і У. Новак) размешчаны пры ўездзе ў горад – важны кампазіцыйны і мастацкі акцэнт забудовы. Трыпцік расказвае пра трыумф чалавека працы, палёт чалавека ў космас. Гэта адначасова і метафарычнае параўнанне, якое падкрэслівае значнасць мінулых падзей і дасягненняў нашага народа для будучых пакаленняў.

Роспіс на старчаку будынка Палаца нафтавікоў на галоўнай плошчы горада ўвасобіў подзвіг чалавека-працаўніка, першапраходца, які назаўсёды застанецца для будучых пакаленняў героем-рамантам (аўтар У. Пацэвіч).

Звяртае на сябе ўвагу дэкаратыўная кампазіцыя з металу на будынку музычнай школы (аўтар В. Лук'янаў). Стылізаваныя кветкі-сонцы, «рассыпаныя» па сцяне, нібы народжаныя самай прыродай, атмасферай гэтага незвычайнага горада.

Мастацкія творы ў Наваполацку суправаджаюць чалавека ўсюды, увайшлі ў яго побыт, сфармавалі эмацыянальнае асяроддзе. Тут дэкаратыўныя нават уваходныя панелі многіх жылых і грамадскіх будынкаў (аўтары У. Іваноў, У. Гавазюк ды іншыя).

У нас, у бібліятэцы, працуюць творчыя людзі, якія любяць свой горад. Напрыклад, бібліятэкар чытальнай залы Ірына Пісцова стварыла відэа-часопіс «Гэта наш горад», дзе асвятляла ўсе бакі жыцця Наваполацка: гісторыю, прамысловасць, адукацыю, медыцыну, культуру, спорт.

Бібліятэкар Вольга Лапкоўская зрабіла прэзентацыю помнікаў Наваполацка «Эта память твоя, Новополецк» і вусны часопіс «Вехі гісторыі».

Акрамя таго, у нас была арганізавана кніжная выстаўка «Наваполацк – мая калыска», а бібліяграф складала 2 крыжаванкі «Наваполацк дзелавы» і «Наваполацк літаратурны», сканворд «Наваполацк», якія былі надрукаваныя ў мясцовай «Новай газеце». Таксама былі надрукаваныя яе рэцэнзіі на кнігу Алеся Савіцкага «Самы высокі паверх» (пра будаўніцтва Наваполацка) і на вершы супрацоўніцы бібліятэкі Ірыны Бельскай, артыкул да юбілею п'сьменніцы Ірыны Жарнасек. А таксама складзена бібліяграфічная гульня «Наш горад» і зборнік «Пад знакам гарлачыка» – нататкі пра наваполацкіх п'сьменнікаў, гумарэскі.

З задавальненнем прыходзяць у бібліятэку на мерапрыемствы школьнікі. Тут яны набываюць веды пра горад у цікавай форме і напам'нюцца пачуццём гонару за сваю малую радзіму.

**Валянціна СОПКАВА,  
бібліяграф бібліятэкі  
імя Якуба Коласа,  
г. Наваполацк**

## Прафілакторый «Родник» завода БВК

Арыгінальны будынак, узведзены па індывідуальным праекце Мінскай спецыялізаванай майстэрні пад кіраўніцтвам Уладзіміра Ісачэнкі, быў адкрыты ў 1983 годзе. Тэрыторыя вакол яго – улюбёнае месца адпачынку навапалачан: крынічка з крэмневай вадой, прыгожыя краявіды, сасны лес, бераг Заходняй Дзвіны.

Нягледзячы на тое, што зраз прафілакторый не дзейнічае, а сам будынак знаходзіцца не ў лепшым стане, тым не менш ён быў названы ў ліку аднаго з 7 цудаў Наваполацка, з абавязковым пажаданнем, каб ён адрадзіўся. Такая прыгажосць не павінна загінуць.



Адзін з нямногіх гарадоў краіны, дзе ходзіць трамвай

## Скульптура «Сіняя птушка»

Гэта скульптура Льва Аганова, на думку навапалачан, – адно з сямі цудаў горада. Нібы затрымалася на мосце лёгкая фігурка дзяўчыны. Усё ў ёй – выгіб тонкіх рук, кожная рысачка далікатнага дзявочага твару – дыхае радасцю, адбіваецца ўсмешкай сонца, жыцця, шчасця. Таму гэтая скульптура, як і літаратурны твор Метэрлінка, называецца «Сіняя птушка» – птушка шчасця.

Скульптура была ўстаноўлена каля гандлёвага комплексу «Бярозка» ў 1985 годзе.

матэрыялы, якія характарызуюць навуковую, спартыўную, культурную і міжнародную дзейнасць універсітэта, станаўленне структуры і матэрыяльнай базы.

ПДУ мае некалькі інтэрнатаў. Выдзяляецца з іх будынак 14-паварховага інтэрната № 2. Суровыя знешні выгляд і вырашэнне ўнутранай планіроўкі, напэўна, і падказалі яго першым жыхарам трапнае найменне – «Бастылія». Ён быў прыняты ў эксплуатацыю ў апошнія дні 1980 года, і нейкі час яго паказвалі як застаўку пра Беларусь ва ўсесаюзнай панараме «Час». Нездарма гэты будынак прэтэндаваў на званне аднаго з цудаў Наваполацка.



Кадр з фільма «Вуліца без канца»



## Ад вацякоў вытокі...

Культура бібліяграфіі – адзін з паказчыкаў узроўню даследавання гісторыі літаратуры. Беларускае літаратурназнаўства мае багаты фундамент – шасцітомны біябібліяграфічны слоўнік «Беларускія пісьменнікі». А як жа складаюцца справы з біябібліяграфічнымі даследаваннямі ў іншых літаратурах...? Абмянаючы літаратуры суседзяў – палякаў, украінцаў, літоўцаў, звярну ўвагу на біябібліяграфічны даведнік «Пісателі і літаратураведы Удмурціі» (Іжэўск: Асацыяцыя «Научная книга», 2006), які атрымаў ад народнага пісьменніка Удмурціі Вячаслава Ар-Сяргі. І найперш звярну ўвагу на яго «беларускія старонкі».

Здавалася б, якая можа быць сувязь паміж далёкай ад вялікіх шляхоў Удмурціі і Беларуссю?

Давайце ж разам пагартваем даведнік, які ўклаў кандыдат філалагічных навук Анатоль Увараў (1933–2005). У першым раздзеле прадстаўлены заснавальнікі літаратуры Удмурціі, а таксама пісьменнікі – сябры творчых саюзаў. Адрозніваючы звернем увагу на час нараджэння ўдмурцкай літаратуры. У 1889 годзе рэлігійны дзеяч і этнограф Рыгор Верашчагін друкуе верш «Чагыр, чагыр, дыдыке» («Шызы, шызы, галубок») – гэты факт і становіцца кропкай адліку ўдмурцкай друкаванай мастацкай літаратуры.

Сярод пачынальнікаў нацыянальнай літаратуры – публіцыст, этнограф Трафім Барысаў (1891–1943). Чытаем у біяграфічным нарысе пра літаратара наступнае: «...у 1914–1916 гг. – студэнт медыцынскага факультэта Казанскага ўніверсітэта. Пасля завяршэння вучобы быў мабілізаваны на Мінскі фронт і прызначаны ўрачом эвакуацыйнага шпітэля, санітарнага цягніка. На фронце ўступіў у партыю бальшавікоў (чэрвень 1917). У дні Кастрычніцкага перавароту арганізаваў рэвалюцыйны камітэт пры станцыі Асіпоўшчызна (?) пад г. Мінскам...» Жыццё Барысава завяршылася ў Акцюбінскім лагеры ў горадзе Чымкенце ў Казахстане.

Нядаўна пайшоў з жыцця рускі празаік Удмурціі Валерый Болтышаў (нарадзіўся ў Віцебску 26 чэрвеня 1956 года). Адна з першых яго кніг пабачыла свет у Маскве з прадмовай Сяргея Залыгіна.

Цікавая пазнака ў біяграфічным нарысе пра Кедра Мітрэя (1892–1949) – класіка нацыянальнай літаратуры. Першая яго сур'ёзная публікацыя – паэма «Эш-Тэрэк», выдадзеная ў 1915 годзе ў Благавешчанску. У аснове твора – запісаная Кедрам Мітрэем народная легенда. Сярод сваіх літаратурных настаўнікаў поруч з Пушкіным, Някрасавым ён называе і Адама Міцкевіча. Калі забягаць наперад, то перакладчыкам твораў Адама Міцкевіча на ўдмурцкую мову быў Міхаіл Пятроў (1905–1955).

Асобная старонка ў развіцці удмурцкай літаратуры – творчы лёс народнага



пісьменніка рэспублікі Міхаіла Ляміна (1906–1978). Галоўная тэма яго творчасці – Вялікая Айчынная. Ваяваў Лямін у складзе 357-й стралковай дывізіі, якая вызваліла і Беларусь. Пра гэта – старонкі кнігі «Чатыры гады ў шынялі». Дарэчы, асобнік гэтай папулярнай ва Удмурціі франтавой споведзі захоўваецца ў Лепельскім краязнаўчым музеі.

У 1963–1966 гадах служыў у Беларусі будучы паэт Андрэй Самсонаў (1942–2005).

У другім раздзеле даведніка прадстаўлены літаратары, якія маюць кнігі, але не ўвайшлі па розных прычынах у прафесійны творчы саюз.

Цікаваць выклікае нарыс жыцця і творчасці Нічыпара Карнілава (1894–1976), паэта, журналіста. Чытаем яго біяграфію: «...У 1914 годзе прызваны ў царскую армію. Вучыўся ў школе прапаршчыкаў у Пецяргофе, пасля яе заканчэння быў накіраваны на фронт, у раён Баранавічаў (Беларусь). Удзельнічаў у рэвалюцыйным руху, быў абраны ў камітэт салдацкіх дэпутатаў. Стаў кандыдатам у члены РКП(б)... Удзельнічаў у грамадзянскай вайне на баку белавардзейцаў, болей як дваццаць гадоў правёў у эміграцыі, у Харбіне. Мо сустракаўся там з нашым земляком, уладжэнцам Ваўкавыска харбінскім журналістам Усеваладам Івановым? Пасля Вялікай Айчыннай – у сталінскім лагеры, затым на спецпаясенні. Пра ўласны творчы і жыццёвы

лёс выказаўся наступным чынам: «Я – ахвяра смутнага часу». Дарэчы, Карнілаў – аўтар слоў самай папулярнай удмурцкай песні «Сказаў "бывай" і паехалі». Але імя пісьменніка мала што гаворыць і сучаснаму ўдмурцкаму чытачу. Такі лёс чалавека, адарванага ад роднага краю...

Завяршае даведнік трэці раздзел «Літаратуразнаўцы Удмурціі». І тут нас чакае сустрэча з унікальнай асобай, чалавекам, якога жыццё выпрабавала многімі абставінамі, і ўсё ж ён захаваў сумленне і годнасць. У 1971–1983 гады кафедрай рускай і савецкай літаратуры Удмурцкага дзяржаўнага ўніверсітэта загадваў уладжэнец Рэчыцы Барыс Корман (1922–1983). Шкада, што пакуль біяграфія вучонага не ўведзена ў кантэкст «Беларускай Энцыклапедыі». Дзяцінства і юнацтва Барыс правёў у Рэчыцы. У 1939 годзе паступіў на факультэт рускай мовы і літаратуры Гомельскага педінстытута. У 1941 годзе быў эвакуіраваны ў Канд (Узбекістан). У армію не ўзялі з-за дрэннага зроку. Там вучыцца на факультэце рускай мовы і літаратуры Ле-

Барыса Восіпавіча звальняюць з інстытута і абвінавачваюць у антыпатрыятызме. Добра, што не пасадзілі... Год наш зямляк настаўнічае ў Нежыне (Украіна). У 1951 годзе ў Акадэміі навук Беларусі абараняе дысертацыю «Паэзія Максіма Багдановіча». Доктарскую – «Лірыка М.А. Някрасава» – Корман абараніў у Ленінградскім дзяржаўным універсітэце ў 1965 годзе. Наступныя гады навуковай працы Барыс Восіпавіч прысвяціў даследаванню праблемы аўтара ў мастацкай літаратуры. Стварыў стройную навуковую тэорыю з разгалінаванай сеткай узаемазвязаных паняццяў, сфармуляваў метадалагічныя

прынцыпы сістэмна-суб'ектыўнага падыходу да мастацкага феномену. Плён навуковых здабыткаў па сваёй значнасці вылучае нашага земляка ў адзін шэраг з Бахціным, Выгоцкім – вучонымі, чыю спецыялізацыю не заўсёды можна ўкласці ў межы пэўнай навуковай дысцыпліны. Зараз ва Удмурцкім універсітэце праходзяць міжнародныя канферэнцыі «Кор-



Вячаслаў Ар-Сяргі



Міхаіл Лямін

манаўскія чытанні», выдаюцца спецыялізаваныя зборнікі ў знак памяці даследчыка. А ў 2006 годзе ў Іжэўску пачалося выданне трохтомнага збору твораў Барыса Кормана.

Кастусь ЛАДУЦЬКА



Трафім Барысаў



Валерый Болтышаў

### У тэатры «Зьніч»

Адно з прыемных цёплых месцаў у гэтыя студзеньскія дні – Беларускае паэтычнае тэатр аднаго акцёра «Зьніч», які дае прадстаўленні ў тэатральнай залі культурнага цэнтру касцёла Св. Сымона і Св. Алены.

19 студзеня тут пройдзе рамантычная монаопера Алега Залётнева «Адзінокі птах». Лібрэта напісала Галіна Дзягілева, выканаўца – лаўрэат міжнародных конкурсаў Андрэй Марозаў. Спектакль расказвае пра жыццёвы шлях Адама Міцкевіча.

На 24 студзеня запланаваная прэм'ера – монаспектакль «Абранніца» паводле «Маленькіх трагедый» Аляксандра Пушкіна. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца – Галіна Дзягілева.



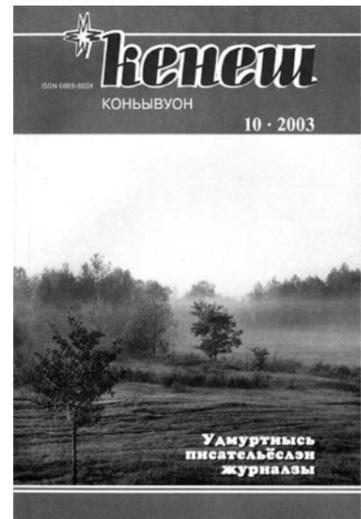
Заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава запрашае 23 студзеня на паэтычны монаспектакль «Прыпадаю да нябёс...». У аснову пастаноўкі пакладзена творчасць Яўгенія Янішчыц.

Студзеньскі рэпертуар тэатра «Зьніч» закончыцца 26-га монаспектаклем «Не праклінай, што я люблю» паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». У пастаноўцы задзейнічаны артыст Мікола Явлончык і цымбалістка Дар'я Неўмяржыцкая.

Усе вечаровыя пастаноўкі пачынаюцца а 19 гадзіне.

Дзяцей тэатр чакае 23 і 26 студзеня. Раіса Астрадавінава запрашае на монаспектакль «Маленькі анёлак» – гэта філасофская казка паводле вершаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд пра сяброўства, ахвярнасць і ўменне заставацца сабою. Другая пастаноўка – монаспектакль-сустрэча «Вясёлая карусель» паводле твораў Артура Вольскага. Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава і цымбалістка Дар'я Неўмяржыцкая.

Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне ў Мінску (017) 331-75-53.



нінабадскага педагагічнага інстытута (сённяшні Душанбэ). Пасля завяршэння вучобы працуе настаўнікам у Таджыкістане. Адначасова вучыцца ў аспірантуры. Пасля яе заканчэння Кормана пакадаюць выкладчыкам. А калі пачаўся ўціск за «касмапалітызм»,



Удзельнікі 2-га Міжнароднага фестывалю паэзіі «Скандынавія-Паволжжа» ў Іжэўску



(Заканчэнне.  
Пачатак на стар. 3)

**Баптызм** – адзін з на-  
прамкаў пратэстан-  
тызму, узнік у XVII  
стагоддзі. Баптысты адзінай  
крыніцай сваёй веры лічаць  
выключна Біблію, вераць у  
асабістае выратаванне, дзяку-  
ючы збавіцельнай ахвяры  
Ісуса Хрыста, адмаўляюць ду-  
хавенства як пасрэднакаў  
паміж вернікамі і Богам, не  
прызнаюць абразоў, святых  
мошчаў, манаства і г.д. Бап-  
тысцкія суполкі самі выбіра-  
юць свайго пастара і свой са-  
вет. У 1905 годзе ў ЗША быў  
створаны Сусветны саюз бап-  
тыстаў. У Расіі баптысты ўпер-  
шыню заявілі аб сабе ў 1860-я  
гады. Жлобінскія баптысты з  
падполля выйшлі ў 1990 го-  
дзе, калі набылі адзін з пры-  
ватных дамоў з мэтай адкрыць  
тут дом малітоўны. Тады іх  
суполка налічвала 20 чалавек.  
Пасля таго, як распаўсе Са-  
вецкі Саюз і Беларусь атрыма-  
ла незалежнасць, жлобінскія  
баптысты здолелі афіцыйна  
зарэгістраваць сваю суполку.  
На сённяшні дзень яна на-  
лічвае звыш 70 чалавек. Яны  
вядуць місіянерскую дзей-  
насць на тэрыторыі ўсяго раё-  
на: распаўсюджваюць Біблію,  
багаслоўскую літаратуру, пра-  
водзяць фестывалі духоўных  
спеваў.

Разам з афіцыйна зарэгіст-  
раванымі баптыстамі ў Жло-  
біне дзейнічае яшчэ адна су-  
полка падобнага рэлігійнага  
напрамку, якая прынцыпова  
не жадае рэгістравацца. У ба-  
гаслоўскім плане паміж афі-  
цыйнымі і паўлегальнымі  
баптыстамі розніцы няма. Тут  
разыходжанні чыста палітыч-  
ныя, якія сёння можна лічыць  
не актуальнымі. Раскол у ася-  
роддзі баптыстаў адбыўся  
яшчэ ў 1961 годзе. Тады мно-  
гія суполкі пайшлі на камп-  
раміс з савецкай уладай, у  
прыватнасці, яны сталі за-  
цвярджаць кандыдатуры  
сваіх пастараў у дзяржаўных  
органах.

**Жлобінская суполка  
хрысціян веры еван-  
гельскай (ХВЕ)** сёння  
з’яўляецца самай шматлікай  
сярод пратэстанцкіх аб’яд-  
нанняў і налічвае каля 100 па-  
стаяных членаў. Больш  
таго, яшчэ адна абшчына ХВЕ  
дзейнічае ў сельскай мясцо-  
васці раёна – на тэрыторыі  
Лукскага сельсавета. Жлобін-  
скія ХВЕ адзіныя з пратэстан-  
таў, хто здолеў узвесці буды-  
нак сваёй царквы ў нашым го-  
радзе – «Боская ласка». Адбы-  
лося гэта яшчэ напрыканцы  
1990-х гадоў. Асновай іх ве-  
равызнання з’яўляецца вучэн-  
не аб зыходжанні на вернікаў  
на 50-ты дзень пасля Вяліка-  
дня Святога Духа (адсюль і  
назва «пяцідзсятнікі»), ад  
чаго ХВЕ быццам бы атрымалі  
дар прароцтваў і гаварэння на  
розных мовах.

Сапраўднае адраджэнне су-  
полкі жлобінскіх ХВЕ адбы-  
лося пасля таго, як сюды на  
самым пачатку 1990-х на па-  
стаяннае месца служэння  
прыехаў малады пастар Ле-  
анід Сярэдзіч. Здольны арга-  
нізатар і энергічны пастар  
стварыў даволі моцнае па духу

аб’яднанне вернікаў. З канца  
1990-х, пасля таго, як у Жло-  
біне ў асяроддзі наркаманаў  
успыхнула эпідэмія ВІЧ-  
інфекцыі, пропаведзь Боскага  
слова пачала весціся і сярод  
тых, хто стаў ахвярай «чумы  
XX стагоддзя». Царква «Бос-  
кая ласка» актыўна падтры-  
мала і створаную ў Жлобіне  
грамадскую арганізацыю  
«Маці супраць наркотыкаў».  
Леанід Сярэдзіч нават прапа-

адвентысты Сёмага Дня. У а-  
снове адвентызму ляжыць вера  
ў хуткае Другое Прышэсце  
Хрыста, 1000-гадовае царства  
для праведнікаў.

Найбольш актыўна паво-  
дзяць сябе жлобінскія сведкі  
**Іеговы**. Іх суполка ў нашым  
горадзе ўзнікла таксама ў  
1990-я гады і мае сёння афі-  
цыйны статус. Яе з’яўленне  
звязана з прыездам у Жлобін  
былога грамадзяніна Грузіі

асісты, рэрыхаўцы, пасля-  
доўнікі так званай «інтэграль-  
най ёгі», іншыя. Не абышло-  
ся і без самай крайняй па сваіх  
поглядах і дзеяннях групоў-  
кі – сатаністаў.

У самым пачатку 1990-х  
гадоў у Жлобіне з’явіліся  
дзіўнаватыя маладыя людзі –  
з заплечнікамі, замкнутыя ў  
нейкіх сваіх думках. Як вы-  
светлілася, гэта былі місіяне-  
ры з Украіны, паслядоўнікі

яго жонка, таксама актыўны  
член суполкі, некалькі гадоў  
таму пераехалі на сталае  
жыццё ў іншы горад.

У пэўнай ступені «Інтэ-  
гральную ёгу» можна аднесці  
да тэасофіі, калі разглядаць  
гэты тэрмін у шырокім сэнсе.  
Але больш класічнымі прад-  
стаўнікамі тэасофіі смела мож-  
на назваць паслядоўнікаў вядо-  
мых рускіх мысліцеляў  
Мікалая Рэрыху (1874–1947)  
і яго жонкі Алены Рэрых  
(1879–1955). Ужо ў 1990-х  
гадах «рэрыхаўцаў» можна  
было сустрэць па ўсёй Бела-  
русі, у тым ліку і на Жлобін-  
шчыне. Засталіся яны тут і сё-  
ня, актыўна супрацоўнічаюць  
з мясцовымі кнігарнямі,  
бібліятэкамі, дзе, асабліва ча-  
ста на пачатку сваёй дзей-  
насці, рабілі выстаўкі літара-  
туры, звязанай з творчасцю  
Рэрыху.

На хвалі перамен у 1990-х  
гадах заявілі аб сабе і **сатані-  
сты**, дзейнасць якіх у некато-  
рых выпадках зацікавіла пра-  
ваахоўныя органы (у асноў-  
ным за падпалы праваслаў-  
ных храмаў). Была спроба  
падпаліць праваслаўны храм  
і ў Жлобіне, але дакладна  
сцвярджаць, што гэта зрабілі  
менавіта сатаністы, нельга,  
таму што вінаватыя так і не  
былі знойдзены. Мясцовых жа  
сатаністаў схпілі, як кажуць,  
за руку з іншай прычыны. У  
снежні 2003 года яны ўчынілі  
свой чарговы шабаш на га-  
радскіх могілках. Танцавалі на  
магілах, распнулі на кры-  
жы сабаку. І ўсё гэта служылі  
культу Люцыфера самі ж за-  
фіксавалі на фотаслужбцы і...  
аднеслі на праўку ў адно з фо-  
таатэлье горада. Адтуль гэтая  
стужка трапіла ў гарадзкі  
КДБ. Па выніках праведзена-  
га следства на старонках раён-  
най газеты з’явілася адпавед-  
ная публікацыя. Што цікава,  
пасля гэтага ў рэдакцыю за-  
вітаў адзін з актывістаў  
жлобінскіх сатаністаў. На-  
зваўся Васям Канібалам. Мы  
думалі, што ён будзе прад’яў-  
ляць прэтэнзіі, але нечаканна  
госьць, наадварот, падзякаваў  
нам за публікацыю. Сказаў,  
што чым больш пра сатаністаў  
падаецца негатыву, тым для іх  
лепш.

Расказ пра неакульты  
будзе няпоўны, калі  
не скажаць некалькі  
слоў і пра распаўсюджванне на  
Беларусі ўсходніх адзінабор-  
стваў, якія літаральна запал-  
ланілі і Жлобін. Камусьці  
можа здацца, што тут размо-  
ву трэба весці выключна аб  
спартыўным інтарэсе. Але не  
ўсе ведаюць, што ўсходнія  
адзінаборствы маюць і сваю  
духоўную базу – будызм, да-  
асізм, сінтаізм. Па словах кі-  
раўніка клуба ўсходніх адзі-  
наборстваў «Нэхан» Міхаіла  
Герасімовіча, іх від барацьбы,  
«Кэмп», як і ўсе астатнія  
ўсходняга паходжання, мае  
сваю вышэйшую ступень дас-  
каналасці – рэлігійную.

Мікалай ШУКАНАЎ,  
супрацоўнік  
жлобінскай райгазеты  
«Новы дзень», краязнавец

На здымку: царква хрыс-  
ціяннай веры евангельскай

## Неакульты на Жлобіншчыне

наваў мясцовым баптыстам,  
праваслаўным і католікам  
аб’яднаць намаганні ў гэтай  
справе. Але такога роду экуме-  
нічны заклік з боку пастара  
ХВЕ не знайшоў шырокай  
падтрымкі.

Жлобінская суполка ХВЕ  
мае сталыя сувязі са сваімі  
адзінавернікамі са Швецыі.  
Арганізуюцца паездкі дзя-  
цей у гэтую скандынаўскую  
краіну. Акрамя гэтага шведы  
дапамагаць штогод ладзіць у  
нашым горадзе летнікі для мо-  
ладзі. Дапамагаюць сканды-  
навы і ў будаўніцтве, у прыват-  
насці, дзякуючы такой пад-  
трымцы восенню 2008 года  
жлобінскія ХВЕ ўзвялі буды-  
нак сваёй нядзельнай школы.  
Жлобінскія ХВЕ першыя на  
Жлобіншчыне пачалі выпус-  
каць сваю рэлігійную газету –  
«Божий источник» (першы  
нумар убачыў свет у канцы  
2002 года).

Калі баптысты і ХВЕ, як  
мы ўжо адзначылі, маюць на  
Жлобіншчыне пэўныя трады-  
цыі, дык адвентызм для наша-  
га раёна – з’ява зусім новая.  
Афіцыйны статус жлобінская  
суполка адвентыстаў Сёмага  
Дня атрымала ў 1995 годзе. У  
2004-м яшчэ адна адвентыст-  
ская суполка была зарэгіст-  
равана ў вёсцы Чырвоны Бераг.  
У Жлобіне паслядоўнікі гэта-  
га рэлігійнага напрамку ма-  
юць свой малітоўны дом,  
куды на суботнія набажэн-  
ствы збіраецца да 20 чалавек.

**Адвентызм** узнік у XIX ста-  
годдзі ў ЗША. Хутка  
распаўся на некалькі  
самастойных напрамкаў,  
самы вялікі з якіх і ўтварылі

Рамана Сартанія. Колькасць  
сведкаў Іеговы ў Жлобіне па-  
вялічваецца. Сёння іх ужо  
звыш 40 чалавек. Гэтану са-  
дзейнічае жорсткая, можна  
сказаць, ваенная дысцыпліна  
ў суполцы. Ігавісты падзялілі  
горад на квадраты і штодня  
«апрацоўваюць» яго. Кожны  
член суполкі павінен ахвяра-  
ваць штотыдзень пэўную  
колькасць гадзін свайго воль-  
нага часу на пропаведзь. Ёсць  
у ігавістаў Жлобіна і свой  
малітоўны дом («зала цар-  
ства»).

Сведкі Іеговы, хаця і лічаць  
сябе хрысціянамі, але па сут-  
насці такімі не з’яўляюцца.  
Яны не прызнаюць дагмат  
Святой Тройцы, Ісуса Хрыста  
не лічаць богачалавекам, а  
ўсяго толькі «совершенным  
человеком». Ні праваслаў-  
ныя, ні католікі, ні традыцый-  
ныя пратэстанты не маюць з  
ігавістамі ніякіх кантактаў.  
У многім тут вінаватыя самі  
сведкі Іеговы, якія лічаць са-  
праўднымі хрысціянамі толь-  
кі сябе. Іх вучэнне ўзнікла ў  
ЗША ў XIX стагоддзі. Шта-  
кватэра да гэтага часу знахо-  
дзіцца ў Брукліне.

**А**крамя афіцыйна за-  
рэгістраваных неакуль-  
таў на Жлобіншчыне ў  
1990-я гады аб сабе заявілі  
таксама аб’яднанні, якія па  
тых ці іншых прычынах не  
пажадалі рэгістравацца. Адно  
зіх – харызматычная суполка  
«Святло ісціны», пасля-  
доўнікі нашумелага Белага  
брацтва, а таксама шматлікія  
рэлігійныя і рэлігійна-філа-  
софскія групы ўсходняга па-  
ходжання – крышнаіты, да-

новага рэлігійнага вучэння  
«Вялікае Белае Брацтва». У  
Жлобін яны траплялі па чы-  
гунцы і адразу накіроўваліся  
ў рэдакцыю «раёнкі», на ста-  
ронках якой спадзяваліся на-  
друкаваць пэўную інфарма-  
цыю аб сваім вучэнні.

Нагадаем, што заснаваль-  
нікамі новага вучэння сталі  
грамадзяне Украіны Марына  
Цвігун і Юры Крываногоў,  
якія абвясцілі сябе новым  
«месіяй» і прадказалі хуткі  
канец свету. Але «канец» на-  
стаў для саміх прапаведнікаў:  
у 1993 годзе абодва апынулі-  
ся за кратамі. Казаць аб тым,  
што «белыя браты» паспелі  
заснаваць трывалую суполку  
і ў Жлобіне, падстаў няма.  
Калі яна і ёсць, дык не шмат-  
лікая і дзейнічае ў глыбокім  
падполлі.

Не абмінулі Жлобін сваёй  
увагай і паслядоўнікі «Тавары-  
ства сведомасці Крышны».  
Крышна – адзін з паважаных  
багоў у Індыі. Але што тычыцца  
згаданага аб’яднання, дык  
гэта ні што іншае, як спроба  
падладзіць крышнаізм пад за-  
ходняга чалавека з пэўнымі  
хрысціянскімі традыцыямі:  
заснавальнік «ТСК» Свами  
Прахупада (1896–1977)  
імкнуўся аб’яднаць вучэнні  
Хрыста і Крышны.

**І**снаванне ў Жлобіне су-  
полкі паслядоўнікаў  
усходняга вучэння, вя-  
домага як «Інтэгральная  
ёга», – з’ява унікальная не  
толькі для нашага горада, але  
наогул для абсягаў былога Са-  
вецкага Саюза. Ва ўсялякім  
разе, у канцы 1990-х гадоў на  
тэрыторыі Беларусі такая су-  
полка была толькі ў Жлобіне,  
яшчэ некалькі суполак – у  
Расіі (Масква, Санкт-Пецяр-  
бург). Заснавальнікам «Інтэ-  
гральнай ёгі» быў адзін з актывістаў  
індыйскага нацыя-  
нальна-вызваленчага руху  
Шры Аурабінда (1872–1950).

У канцы 1990-х – пачат-  
ку 2000 гадоў колькасць  
паслядоўнікаў «Інтэграль-  
най ёгі» ў Жлобіне, па сло-  
вах іх духоўнага лідэра Ва-  
лерыя Г., не перавышала 30  
чалавек. Ці працягваюць  
сёння збірацца прыхільнікі  
гэтага вучэння, скажаць  
цяжка. Справа ў тым, што  
згаданы нам Валеры Г. і





## Калекцыянерам, і не толькі

### Святочныя маркі

Беларуская пошта Нарадженне Хрыстова і Новы год адзначыла дзвюма новымі маркамі – № 764 і № 765.

Першую, прымеркаваную да абодвух святаў, на якой адлюстраваны анёл з елкай, намалювала Ганна Раманоўская. Памер мініяцюры – 26x37 мм, наклад 72 тысячы асобнікаў. Друкавалася ў малым аркушы па 6 марак.

Дызайнеры другой – Лілія Гардзева і Іван Лукін.

Яны адлюстравалі «касмiчны гадзiннiк», дзе замест лiчбаў – знакi задзяка. Памер мініяцюры – 52x29,6 мм, наклад 64 тысячы асобнікаў. Друкавалася ў малым аркушы па 4 маркі.

З нагоды выхаду марак на Мiнскiм паштамце праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень». Аўтары iх – стваральнiкi адпаведных марак.



### Стандартны зубр

Адзінаццаты стандартны выпуск папоўніўся новай маркай – еўрапейскі зубр змешчаны на мініяцюры № 766. Намалюваў яе Іван Лукін, памер – 18x26 мм. Друкавалася ў аркушы па 21 марцы. Наклад – 150 003 асобнікі.

**Вялікі дзякуй за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта»**

## Студзень

**12 – Хомчанка Васіль Фёдаравіч** (1919, Касцюк. р-н – 1992), пісьменнік – 90 гадоў з дня нараджэння.

**12 – Бугаёў Дзмітрый Якаўлевіч** (1929, Крыч. р-н), крытык, літаратуразнавец, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1984) – 80 гадоў з дня нараджэння.

**13 – Корж Васіль Захаравіч** (1899, Салігор. р-н – 1967), ваенны дзеяч, генерал-маёр, адзін з арганізатараў і кіраўнікоў партызанскага руху на Беларусі ў Вялікую Айчынную вайну, Герой Савецкага Саюза (1944) – 110 гадоў з дня нараджэння.

**14 – Шаранговіч Васіль Пятровіч** (1939, Мядзел. р-н), графік, педагог, народны мастак Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1986) – 70 гадоў з дня нараджэння.

**16 – Алоўнікаў Уладзімір Уладзіміравіч** (1919, Бабруйск – 1996), кампазітар, грамадскі дзеяч, народны артыст Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

**19 – Мархель Таццяна Рыгораўна** (1939, Смаляв. р-н), актрыса, заслужаная артыстка Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

**24 – Кузняцоў Іван Іванавіч** (1919–1986), кампазітар, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

**25 – Гурыновіч Адам Гіляры Калікставіч** (1869, Мядзел. р-н – 1894), паэт-дэмакрат, фалькларыст, рэвалюцыянер – 140 гадоў з дня нараджэння.

**28 – Кармунін Павел Васілевіч** (1919–2002), акцёр, народны артыст Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

**29 – Луцкевіч Антон Іванавіч** (1884–1946?), палітычны і грамадскі дзеяч, гісторык, літаратурны крытык, публіцыст – 125 гадоў з дня нараджэння.

**31 – Грыцкевіч Анатоль Пятровіч** (1929, Мінск), вучоны-гісторык, акадэмік Міжнароднай АН Еўразіі (Масква) – 80 гадоў з дня нараджэння.



Свае сцэжкі ў людзей і ў рэк...

Фота Міколы ПІВАВАРА

## Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

**ЗАВОЗ** – а) збожжа, прывезенае ў млын для памолу (адсюль і даўні выраз: «Як сёння завозна!»); б) рух грузавага судна пры дапамозе завознага якара (блізкае па паняцці да бурлацтва).

**ЗАВОРВАННЕ** (першая баразна) – даўні земляробчы абрад пачатку веснавых палявых работ. Яно было звычайна ў канцы красавіка ці на пачатку мая і праводзілася з улікам розных абставін (прылёт птушак, першае цвіценне кветак, стан глебы, надвор'е і інш.). Першы выхад у поле адбываўся святочна, з рознымі абрадамі. Араты падымаўся на досвітку, надзяваў чыстую кашулю і, пакрапіўшы валоў ці коней крынічнай вадой, адпраўляўся з сахой у поле. Браў з сабой рытуальны хлеб, ваду, соль, яйкі. Вада і хлеб у славянскай абраднасці мелі значэнне абярэгаў, ахоўваючы гаспадара, жывёлу ад непажаданых сустрэч і дурнога вока. У першы дзень селянін араў няшмат. Неўзабаве вяртаўся дамоў, дзе яго чакаў багаты стол. У некаторых рэгіёнах (Заходняе Палессе) араты на-

кіроўваўся на поле вечарам, апрача вышэйназванага, мог з сабой узяць і грамнічную свечку. На Усходнім Палессі селянін падаваўся араць уранку і, апрача хлеба і солі, браў яшчэ вараныя велікодныя яйкі. У Паўночна-Усходняй Беларусі абрад мог суправаджацца рытуальным качаннем на спіне кая курынага яйка («Будзь, мой конь, гладак і повен, як яйка!»).

**ЗАГАВІНЫ** – апошні дзень перад постама, калі можна было есці скаромнае.

**ЗАЖЫНКІ** – старажытны вясковы звычай, які звязаны з пачаткам жніва. Ён быў дзеля добрага ўраджаю. У ім адлюстраваліся глыбокая павага селяніна да поля, да хлеба. Таму не выпадакова першы сноп называлі «гаспадаром» (з пашанай неслі яго ў свой дом ці ў дом гаспадара, за што апошні павінен быў жней пачаставаць). Звычайна зажынкi пачыналіся ў суботу ўвечар. Перад тым прыбіралі ў хаце. Зажынальнай абіралася самая спрытная жанчына (каб усё жніво было лёгкае). Перад зажынкамі яна віталася з полем: «Добры дзень,

ніўка, ядронае жыта!» Першы сноп быў невялікі, зажынальна вітала і яго: «Стаўлю сноп на сто коп, на тысяччу мерак», клала на яго сыр і хлеб. Пазней зерне з гэтага снопкіка дамешвалі да насення. За святочным сталом спявалі зажынкавыя песні, у якіх магла быць і «скарга» збажыны, што ёй ужо надакучыла «ў полі стаяці і коласам махаці». У Беларусі і цяпер спраўляюць сельскія як зажынкi, так і дажынкi.

**ЗАКВАСКА** – кіслае цеста для заквашвання рошчыны для хлеба і бліноў. Для яе раней у дзежцы пакідалі крыху цеста. Часам для гэтага і пяклі маленькую булачку, якая таксама называлася закваскай.

**ЗАКІДНАЯ ТЭХНІКА** – у драўляным дойдлістве спосаб узвядзення будынкаў і збудаванняў з асобных праслаў, утвораных з бярвеннаў, плашак, дыляў, дошак і інш., канцы якіх устаўлены ў шулы (вертыкальна пастаўленыя бярвенны або брусы з пазамі). На Беларусі вядомая з каменнага веку. З XVI ст. найбольш ужываецца ў гаспадарчых памяшканнях, агароджах. У сядзібнай забудове часам замест драўляных шулаў выкарыстоўваліся мураваныя слупы. У наш час гэтая тэхніка найчасцей ужываецца ў сельскай забудове і на лецішчах.



Прыпаркуйся, пешаход!